

In 1859 opent Brehmer het allereerste sanatorium ter wereld in het dorpje Göbersdorf, niet geheel toevallig gelegen in de Beierse Alpen, met bovenstaande bevindingen als belangrijke uitgangspunten. Het eerste Nederlandse sanatorium, Oranje Nassau's Oord, wordt in 1901 mogelijk gemaakt door Emma, regentes der Nederlanden, die een zusje had dat aan tuberculose overleden was.

Joure, Appelscha en Haren

In 1910 wordt in de Heremastate in Joure het Friesch Volkssanatorium geopend, de voorloper van het huidige Beatrixoord. Wegens geluidsoverlast, stank en drukte door de industrie in Joure en omdat de Heremastate op vochtige grond staat, gaat men al snel op zoek naar een andere locatie. In 1922 vertrekt het Friesch Volkssanatorium naar Appelscha. Bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan in 1947 verandert de naam in Beatrixoord.

In die periode ontstaat zowel klinisch als wetenschappelijk een nauwe samenwerking met het academisch ziekenhuis in Groningen. In 1963 verhuist het sanatorium naar een nieuw gebouw in het Groningse Haren.

Minder sanatoria

De behoefte aan sanatoriumbedden is dan echter al jaren snel aan het afnemen. Dat is het gevolg van de ontwikkeling van effectieve medicijnen tegen tuberculose sinds de veertiger jaren en van de groei van de ambulante thuisbehandeling, na rapporten vanuit het Indiase Madras over goede poliklinische behandelresultaten. Hierdoor hoeven niet meer alle afdelingen van het sanatorium in Haren gebruikt te worden voor tbc-patiënten. In de jaren erna verbetert de medicamenteuze behandeling verder en neemt het aantal tbc-patiënten drastisch af. Uiteindelijk blijven er in Nederland nog maar twee sanatoria over, waaronder Beatrixoord.

Nieuwbouw

De patiëntenpopulatie wordt in de loop der jaren niet alleen veel kleiner, maar verandert ook van samenstelling. Er vindt een duidelijke verschuiving plaats naar personen afkomstig uit regio's waar tuberculose nog veel voorkomt en er komen meer resistente gevallen van tuberculose bij.

De afdeling in Haren is begin deze eeuw sowieso toe aan nieuwbouw en in 2013 vindt de opening van het moderne Tuberculosecentrum Beatrixoord plaats, als onderdeel van het Universitair Medisch Centrum in Groningen. Hier is een betere begeleiding mogelijk gezien de veranderde populatie en de toename van ernstig zieke gevallen. In 2014 verwerft Beatrixoord het predicaat 'expertisecentrum voor zeldzame ziekten'. ■

MUSEUMVRIJWILLIGERS HIELDEN HERINNERING LEVEND

Gezichten van tuberculose

Een klein gebouw op het terrein van het voormalig sanatoriumterrein Beatrixoord in Appelscha herinnert nog aan de ziekte waar vele patiënten op dit terrein aan behandeld werden. In het kleine gebouw, dat vroeger onder andere dienst deed als röntgenkamer, was namelijk tot vorige week een klein tbc-museum ingericht. Elke zaterdag waren daar vrijwilligers te vinden, die met liefde verhalen en ervaringen deelden met bezoekers. De meesten van deze vrijwilligers werkten vroeger zelf in het sanatorium. Eind september was het museum voor het laatst open en nu zal de

collectie ondergebracht worden in het Universitair Museum in Groningen..

Tbc-generatie sterft uit

Maaïke Buisman is zelf vanaf het begin betrokken bij het museum en heeft er jaren zorg voor gedragen dat het museum open kon zijn. "De meeste vrijwilligers zijn boven de 75 jaar oud en sommigen hebben zelf tuberculose gehad en kunnen uit eigen ervaring vertellen over deze ziekte en behandeling. Maar deze generatie sterft uit en er zijn geen vrijwilligers te vinden met dezelfde drive om het verhaal van en over

deze ziekte door te vertellen. Er zijn hier in de afgelopen elf jaar, want zolang is het museum open, heel veel ouderen geweest die zelf tuberculose hebben gehad en hier kwamen om herinneringen op te halen. Vaak namen ze ook familieleden mee. Deze groepen keken dan ook vaak naar een film van drie kwartier, die over het sanatorium is gemaakt." Vijf vrijwilligers nemen met verdriet afscheid van het museum en spreken de wens uit dat de herinneringen op een of andere manier levend gehouden worden, want de slachtoffers van deze ziekte mogen niet vergeten worden.

MAARTEN BOERSEMA
fotograaf en tekstschrijver, Boersema Beeldtaal

Het tbc-museum in Appelscha heeft de deuren gesloten. Dit artikel, over het museum en over een aantal vrijwilligers, verscheen eerder in het Nederlands Dagblad.

Gé Seubring: Ook vaak gezellig

Gé Seubring (85) werkte als verpleegkundige in het sanatorium. Ze leerde in Beatrixoord haar man kennen, die daar als patiënt was opgenomen. "In totaal heeft mijn man in zijn twintiger jaren zo'n vijf jaar doorgebracht in het sanatorium vanwege tuberculose. Het was trouwens vaak heel gezellig op de afdeling en je had dan ook niet door dat de mannen patiënt waren. Ze liepen rond en maakten veel grapjes. Maar dit had er natuurlijk ook mee te maken op welke afdeling je werkte en in welk stadium van de ziekte de patiënten verkeerden. Het was trouwens in de winter altijd steenkoud op de afdelingen. Voor bezoekers werd er dan een doos onder het bed van de patiënt neergezet met daarin een warme kruik. Men kon daar dan de voeten in verwarmen."

Winnie Kraaijenbrink: Samen verwerken

Winnie Kraaijenbrink (76) werkte als verpleegkundige in het sanatorium. "Het samen verwerken van herinneringen was voor mij een van de belangrijkste functies van het museum. In de jaren dat ik als vrijwilliger bij het museum betrokken was, zijn hier honderden bezoekers geweest. Al deze bezoekers hadden op een of andere manier een relatie met tuberculose doordat ze zelf patiënt waren geweest of familieleden of

vrienden van hun. Als de bezoekers hoorden dat wij er als verpleegkundige hebben gewerkt, werd ons ook vaak de vraag gesteld: hoe was dat voor jullie om als jonge meisjes geconfronteerd te worden met zo'n vreselijke ziekte? En dan moest ik eerlijk bekennen dat ik daar in die tijd minder bij stond dan op latere leeftijd."

Lea Dijkstra: Stigma

Lea Dijkstra (77) werkte als verpleegkundige in het sanatorium. "Er zijn in de afgelopen jaren geregeld volwassen mannen in het museum op bezoek gekomen die ik als zuster verpleegd heb. Ze herkenden mij wel, maar ik hen niet. Ik herinner me ook dat er vroeger een stigma was ten aanzien van tuberculose. Mensen liepen dan in de winkel bijvoorbeeld met een boog om mij heen omdat ze wisten dat ik op het sanatorium werkte. Ik heb er in die tijd zelf eigenlijk nooit bij stilgestaan dat ik zelf ook besmet zou kunnen worden en dat is mij gelukkig ook nooit overkomen."

Alie Hoekstra: 'Mijn marmotten'

Alie Hoekstra (83) werkte als analist op het laboratorium van het sanatorium. "Ik werkte dus niet met de patiënten, maar deed het werk achter de schermen. We deden alles met bacillen en voor ons werk

werden ook wel hamsters en cavia's als proefdieren gebruikt, dat is vandaag gelukkig op die manier onvoorstelbaar. Patiënten vroegen dan wel eens aan artsen: hoe staat het met mijn marmotten? Ik herinner mij ook dat alle medewerkers van het sanatorium goed moesten eten. Iedereen kreeg 's ochtends pap, want je moest goed doorvoed zijn en een goede weerstand hebben. Er werd goed voor ons gezorgd, maar ook streng op ons gelet."

Femmie Hoekstra: Kind afstaan

Femmie Hoekstra (78) werkte als verpleegkundige in het sanatorium. "Mij staat nog het bezoek bij van mensen die op zoek waren naar sporen van een familielid, omdat dat familielid was verdwenen. Ik heb ze toen maar naar de begraafplaats op het terrein gestuurd. Later kwamen ze terug en vertelden mij dat ze de naam van het familielid inderdaad hadden gevonden op een steen. Ik vond dat een ontroerend moment. Schrijnend was het verhaal dat ik eens hoorde van een vrouw die zwanger was en na de geboorte haar kind moest afstaan omdat zij tuberculose had. Die moeder heeft twee jaar moeten doorbrengen in het sanatorium en mocht slechts eens in de 14 dagen haar kind zien tijdens het bezoekmoment." ■

Maarten Boersema reisde eerder voor KNCV Tuberculosefonds naar Nigeria en Indonesië om daar reportages over tbc-bestrijding te maken. Hij maakte daar portretten van mensen met een röntgenfoto van de longen om de ongrijpbare ziekte in beeld te brengen. Hetzelfde idee gebruikte Boersema bij het maken van de portretten van de vijf vrijwilligers.